

ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕРСОНАЛУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО УЧАСТІ У МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

Статтю присвячено розв'язанню актуального завдання сучасної військової освіти, обґрунтуванню методологічних засад підготовки національного персоналу ЗС України до участі у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. На основі ґрунтовного аналізу сучасної освітньої методології визначені ключові наукові підходи та принципи навчання військовослужбовців національного персоналу, а саме: компетентнісний, системний, контекстний, діяльнісний, соціокультурний. Визначено систему специфічних принципів організації освітнього процесу, врахування яких забезпечить підвищення результативності навчальної діяльності визначеної категорії військовослужбовців. Розроблено поради щодо імплементації визначених методологічних настанов в освітню діяльність навчальних підрозділів, що здійснюють підготовку національного персоналу.

Ключові слова: методологія; підходи; принципи; національний персонал; міжнародні операції; мир; безпека.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Участь національного персоналу Збройних сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки є реальною можливістю набуття військового досвіду, військової підготовки за рахунок зовнішнього фінансування, отримання досвіду роботи з іноземними партнерами, виконання завдань за іншими стандартами, підвищення взаємосумісності з міжнародними партнерами. Однак за останні роки спостерігається зменшення участі українських військовослужбовців у миротворчій діяльності, що пов'язано як з об'єктивними причинами – агресією Російської Федерації проти України, так і суб'єктивними причинами – недостатньою увагою до питань підготовки військовослужбовців ЗС України до миротворчої діяльності, відсутністю науково обґрунтованих методологічних засад розвитку фахової компетентності майбутніх офіцерів миротворців, домінування традиційних підходів до навчання персоналу миротворчих місій та інших.

Сучасна ситуація у військовій освіті свідчить про перехід на нові стандарти підготовки військовослужбовців з урахуванням тенденцій, що притаманні сучасній освітній парадигмі. Поєднання ідей класичного прагматизму, гуманізму та концепції неперервної освіти визначає основу методології для підготовки військових до виконання різного роду специфічних завдань. У цей же час втрачає свої позиції погляд на освіту як на процес здобуття “універсальних знань”, що містять відповіді на всі питання і дає військовослужбовцю гарантію успіху в будь-якій складній службовій ситуації.

Зважаючи на зазначене, проблема пошуку методологічних засад процесу підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань набуває особливої актуальності та потребує відповідного наукового дослідження.

Метою статі є обґрунтування методологічних засад підготовки національного персоналу Збройних Сил України до участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки в умовах вищого військового навчального закладу.

Аналіз наукових праць засвідчив наявність значної кількості досліджень українських та зарубіжних вчених присвячених проблемі обґрунтування методологічних підходів та принципів підготовки фахівців до різного роду діяльності. Особливостям освітньої методології присвятили наукові праці Ю. Бабанський, О. Вознюк, С. Гессен, С. Гончаренко, А. Дубасенюк, Дж. Дьюї, В. Загвязінський, І. Зязюн, М. Скаткін та ін.

Проблема впровадження компетентнісного підходу у систему вищої освіти була предметом досліджень А. Вітченка, А. Зельницького, І. Зязюна, Н. Ничкало, Н. Кузьміної, В. Свистун, О. Дубасенюк, В. Ягупова та ін. Системний підхід широко описаний у наукових працях філософів І Блауберга, Е. Юдіна та ін., психологів О. Бодальова, А. Леонт'єва, та ін. Системний підхід та його застосування в освіті розглядали у своїх працях К. Бабанський, С. Гончаренко, В. Кремень, В. Лутай, В. Свистун, С. Сисоєва, В. Ягупов та ін. Особливості контекстного підходу та обґрунтування його реалізації у педагогічній практиці знайшли своє відображення у наукових працях А. Вербицького, О. Вознюка, Е. Джонсона, стосовно підготовки військових фахівців – О. Застело, В. Крикун. Методологічні засади діяльнісного підходу розроблені Л. Виготським, О. Леонт'євим, С. Рубінштейном та ін. Вчені зазначали, що між навчанням і розвитком людини стоїть поняття діяльності. Особистісні аспекти професійного становлення розвиваються завдяки “діяльнісним формам”. Соціокультурний підхід в освіті став предметом досліджень представників різних наук, зокрема: М. Бахтіна, В. Біблера, Б. Бімбада, Л. Виготського, О. Пехоти та ін.

Проведений аналіз наукових праць та публікація засвідчив значний доробок вчених щодо визначення методологічних засад сучасної освіти. Проте обґрунтування методологічних підходів та принципів підготовки національного персоналу Збройних сил України до участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки не було предметом окремого наукового дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Оскільки чільне місце в організації будь якого освітнього процесу займає процес цілепокладання, маємо визначити якою є мета підготовки військовослужбовців до участі в миротворчій діяльності. Що має стати результатом такої підготовки, який її освітній зміст? Для відповіді на це питання необхідно з'ясувати до яких завдань залучають персонал миротворчих місій.

У складі миротворчих операцій українські військові найчастіше, залучаються для виконання таких завдань: патрулювання зони відповідальності, збір та аналіз інформації; моніторинг процесу роззброєння, демобілізації та реінтеграції усіх озброєних угруповань; розвідка, гелікоптерне забезпечення; розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів; супроводження гуманітарних вантажів; сприяння у наданні гуманітарної допомоги; ведення інженерної розвідки шляхів руху, об'єктів та місцевості; морське патрулювання. Варто також акцентувати увагу на тому, що виконувати завдання необхідно у складі міжнародних угруповань та у специфічних соціокультурних умовах країн де відбувається місія.

Таким чином відмічаємо, що у складі миротворчих місій військовослужбовці виконують цілий спектр важливих специфічних завдань, що потребують додаткової цілеспрямованої підготовки. Тому вважаємо, що основним методологічним підходом до навчання таких фахівців є *компетентнісний підхід*. Його основна суть полягає у підготовці ти хто вчиться до виконання конкретних завдань, а також розвиток фахівця на основі набуття ним комплексу знань та умінь і врахуванні особистісних характеристик (цінностей, мотивації, професійно важливих якостей, ставлення до певного роду діяльності, професійного досвіду).

Погоджуємося з думкою науковців, що знання, на які традиційно була зорієнтована освіта, в наш час вже не вважаються головним критерієм, а цінуються вміння самостійно добути ці знання та компетентно їх використовувати [3, с. 117], вважаємо, що компетентнісний підхід стосується не тільки проектування стандартів у термінах компетентностей, але використання компетентності як своєрідного «будівельного матеріалу» розвитку особистісного потенціалу особистості військового фахівця. Із цим підходом пов'язується посилення виховних функцій вищої освіти.

Освіта стає способом розвитку фахівця, що спрямована на формування здатності та готовності вирішувати численні непередбачувані проблемами.

Застосування настанов компетентнісного підходу в процесі підготовки військових фахівців, удосконалення освітнього процесу полягає в можливості:

- теоретично обґрунтовувати та емпірично описувати, пояснювати та передбачати результати освіти;

- науково-методологічно забезпечувати вимірювання якості освіти;

- науково обґрунтовувати умови щодо розроблення методів і технологій ідентифікації, стандартизації, досягнення, діагностування результатів освіти.

Реалізація ідей компетентнісного підходу, відповідно до мети нашого дослідження, передбачає розроблення професіографічного опису фахівця національного персоналу, створення професійно орієнтованої компетентнісної моделі та методики її реалізації з урахуванням умов, застосуванням доцільних форм та методів, що сприятимуть розвитку здатності виконувати завдання у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, а також сприятимуть розвитку особистісних професійно важливих якостей, необхідних для майбутньої службової діяльності.

Розглядаючи методологічні підходи, встановлено, що *системний підхід* – напрям методології досліджень, який полягає в дослідженні об’єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв’язків між ними [6, с. 67].

Особливість системного дослідження полягає в тому, що його предметом виступає об’єкт, який в свою чергу складає систему [7, с. 60]. Таким об’єктом у нашому дослідженні можна визначити фахову компетентність офіцерів національного персоналу Збройних сил України. Відповідно, ми розглядаємо процес розвитку їх фахової компетентності як структуровану систему, що складається з елементів та їх взаємозв’язків.

Підсумовуючи практичне використання аспектів системного підходу [1, с. 33-34], пропонуємо їх наступне відображення стосовно процесу розвитку фахової компетентності офіцерів національного персоналу:

елементний аспект. Включає виявлення елементів освітнього процесу, що спрямовані на розвиток фахової компетентності офіцерів національного персоналу, зокрема, цілі, зміст, організацію процесу розвитку зазначеної компетентності в умовах вищого військового навчального закладу.

структурний аспект. Розглядає внутрішні зв’язки і залежності між цілями, змістом та організацією процесу розвитку фахової компетентності офіцерів національного персоналу. Особливістю цього аспекту є міждисциплінарний характер фахової підготовки зазначених фахівців, що інтегрує вивчення загальновійськових аспектів, фахових предметів, мовну підготовку, практику виконання специфічних завдань.

функціональний аспект. Виявляє функції сформованості фахової компетентності. Наслідком її сформованості є успішне виконання військовослужбовцем всього спектру завдань, що передбачає миротворча місія як у звичайних так і екстремальних умовах діяльності.

ресурсний аспект. Полягає у визначенні ресурсів (форм, методів, засобів), необхідних для досягнення окреслених освітніх цілей.

комунікаційний аспект. Виявляє зовнішні зв’язки розвитку фахової компетентності з іншими системами..

історичний аспект. Дозволяє з’ясувати умови в часі, що вплинули на необхідність розвитку фахової компетентності офіцерів національного персоналу Збройних сил України, пройдені етапи становлення системи формування, сучасний стан, перспективи розвитку.

На основі наукових розвідок військових дослідників [4, с. 197-206], встановили, що: моделюючи педагогічну систему розвитку фахової компетентності військових фахівців у системі післядипломної освіти, слід керуватися такими основними принципами теорії систем:

принцип концептуальності і системності, що визначається суспільним запитом у вигляді вимог до професійної військової освіти, у розвитку фахівців у системі післядипломної освіти, і який проявляється відповідним рівнем їх професіоналізму, підвалину якої складає фахова компетентність;

принцип бінарності, як один із принципів, що визначає розвиток і ефективне функціонування педагогічної системи: “викладання – учіння”,

“виховання – самовиховання”, “діагностика – самодіагностика”. Система буде ефективнішою, якщо буде забезпечена цілісність її компонентів;

принцип оптимальності, що забезпечує, насамперед, підтримку позитивної внутрішньої мотивації, зацікавленості військових фахівців у власному професійному та фаховому розвитку;

принцип інформативності, який передбачає новизну, достовірність та оперативність наукової, фахової навчально-методичної інформації, яка складає основу когнітивної складової їх фахової компетентності.

Як нами вже було відзначено у попередніх публікаціях [2, с. 58-65], провідною методологічною настановою підготовки офіцерів національного персоналу залишається **контекстний підхід**. Використовувати його можливості – методи активного навчання, що орієнтовані на підготовку фахівців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, за допомогою системного використання контексту конфлікту та соціокультурних особливостей до врегулювання якого залучатиметься персонал, поступового насичення навчального процесу елементами сучасних міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки. Контекстне навчання дозволяє реалізувати динамічну модель руху від навчальної (з використанням традиційних методів, наприклад лекцій, семінарів) через квазіпрофесійну (ігрові методи) та навчально-професійну (практика, стажування та ін.) до професійної миротворчої діяльності за допомогою, відповідно, семіотичної, імітаційної та соціальної навчальних моделей. Якщо у традиційних формах навчальної діяльності реалізуються головним чином процедури передачі й засвоєння слухачами знакової інформації (семіотична навчальна модель), то у квазіпрофесійній діяльності в аудиторних умовах відтворюється предметний та соціальний зміст засвоєваної діяльності (імітаційна навчальна модель), а у навчально-професійній діяльності майбутні миротворці вже виконують професійні дії й завдання. Форми організації такої діяльності відтворюють на практиці форми реальної миротворчої діяльності.

Концептуальні положення **діяльнісного підходу** в освітньому процесі, які обґрунтовані Л. Рубінштейном, полягали у тому, що процес навчання відбувається шляхом засвоєння класичної тріади знання-уміння-навички. При цьому спостерігається дуалізм таких понять як навчальна і пізнавальна діяльність. До базису структурних складових пізнання ним включено чотири види розумових процесів: аналіз, синтез, узагальнення та абстрагування [5].

Відтак у процесі мисленевої діяльності вчений виділяє основні фази, зокрема: виявлення і обмірковування проблемних аспектів; вирішення проблемних аспектів; фіксацію досягнутого вирішення проблемної ситуації; діагностика, корегування, та видозміна первинних рішень у проблемній ситуації. Такі структурні компоненти прослідковуються і в процесі навчальної діяльності.

Тому реалізацію діяльнісного підходу у процесі розвитку фахової компетентності офіцерів національного персоналу вбачаємо, перш за все, у забезпеченні проблемності навчання, створення ситуацій, що вимагають

нешаблонних, креативних мислення і дій та подальшої рефлексії. Також, шляхом моделювання в навчанні умов близьких до реальних, паралельного виконання цілого комплексу службових функцій в умовах обмеженого часу та ресурсів, та інше.

Враховуючи, що діяльність офіцерів національного персоналу передбачає тісну комунікацію з представниками різних національностей, соціальних верств та культурних регіонів, важливого значення набуває врахування настанов **соціокультурного підходу**. Даний підхід розглядається як один із способів структурування освітнього змісту: інтегрування у навчання офіцерів соціологічних та культурологічних аспектів, визначається сукупністю методологічних прийомів, які забезпечують аналіз будь-якої сфери соціального і психологічного життя, зокрема військової сфери, історичних та політичних особливостей різних держав через призму системоутворюючих культурологічних понять.

Таким чином, виходячи із позиції професійної підготовки майбутніх офіцерів національного контингенту Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, соціокультурний підхід будемо розглядати як один із способів структурування освітнього змісту. Він полягатиме в інтегруванні у навчання військовій справі соціологічних та культурологічних аспектів, та виступатиме як наукова методологія пізнання і перетворення педагогічної дійсності, що зумовлена об'єктивним зв'язком людини з культурою, військового фахівця з оточуючою дійсністю як системою цінностей.

Визначені методологічні підходи дають можливість побудувати науково-обґрунтований освітній процес спрямований на досягнення конкретних освітніх цілей. Сукупно зазначені підходи дають змогу встановити комплекс специфічних принципів, як засадничих положень підготовки національного персоналу до участі в операціях з підтримання миру та безпеки, що забезпечать високу результативність їх навчання та успішність у миротворчій діяльності.

Виходячи з ідей компетентнісного підходу можна обґрунтувати дидактичний принцип – моделювання. Його реалізація полягатиме у розробленні професіограми офіцера національного персоналу за кожним конкретним напрямом діяльності. Визначені результатів підготовки у термінах компетентностей.

Принцип системності та послідовності, що передбачає врахування та розвиток всіх компонентів компетентності фахівця а також послідовний перехід від традиційних форм навчання до квазіпрофесійної та навално професійної форм діяльності.

Принцип культуровідповідності, що передбачатиме створення культурного контексту навчальної діяльності у відповідності з культурними особливостями населення та регіону виконання завдання.

Принцип проблемності навчання який передбачає створення проблемних ситуацій пов'язаних з функціоналом національного контингенту, що вимагатиме нешаблонних, креативних мислення і дій та подальшої рефлексії,

самоаналізу та самодетермінації.

Принцип інтегрування соціокультурного та військово-професійного змісту підготовки офіцерів національного персоналу.

Ці та низка загальнодидактичних (науковості, наочності, доступності, історизму, активності та інших) принципів організації освітнього процесу визначають сукупність засадничих положень, реалізація яких всебічно забезпечать високу результативність навчання офіцерів-миротворців.

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити, що будь який освітній процес має базуватися на науково-обґрунтованих положеннях, яким є методологічні підходи та принципи.

З'ясовано, що діяльність офіцера національного персоналу в операціях з підтримання миру і безпеки має низку суттєвих особливостей по відношенню з його діяльністю на штатній посаді. Сутність їх полягає в необхідності налагоджувати комунікацію з військовослужбовцями різних країн та спільно виконувати завдання, а також взаємодіяти з місцевим населенням у країні де проводиться операція та сторонами протистояння.

Для належної організації освітньої діяльності на відповідних курсах у ВВНЗ щодо підготовки національного персоналу Збройних Сил України до участі в операціях з підтримання миру і безпеки обґрунтовано наукові підходи, що становлять методологічну основу цього процесу. Визначено, що найбільш вагомими методологічними підходами у нашому дослідженні є: компетентнісний, системний, контекстний, діяльнісний та соціокультурний.

На основі аналізу та узагальнення вимог зазначених підходів визначено систему специфічних дидактичних принципів. На нашу думку, високий результат розвитку фахової компетентності офіцерів національного персоналу можливий за умови реалізації таких специфічних принципів: моделювання, системності та послідовності, культуровідповідності, проблемності, інтегрування соціокультурного та військово-професійного змісту підготовки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні професіограм фахівців національного персоналу та компетентнісної моделі їх підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блауберг, И. В. и Юдин, Э. Г., 1973. Становление и сущность системного подхода. Москва: Издательство «Наука», С. 60.
2. Войтех, О. В., 2018. Підготовка національного персоналу Збройних Сил України до участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки як педагогічна проблема. *Військова освіта : Збірник наукових праць Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ. № 1 (37), 326 с.
3. Дубасенюк, О. А., 2016. Наукові підходи до освіти дорослих. О. А. Дубасенюк, ред. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання*: монографія. Житомир : Вид-во Рута, С.155-167.
4. Рибчук, О. О., 2016. Методологічні підходи до розвитку фахової компетентності викладачів ВВНЗ у системі післядипломної освіти. *Військова освіта : Збірник наукових праць Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, № 2 (34). 318 с.
5. Рубинштейн, С. Л., 2002. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Изд-во «Питер», 720 с.

6. Салига, Н. М., 2016. Системний підхід у вищій школі : навчально-методичний посібник до курсу. Івано-Франківськ, С. 67.
7. Шабанова, Ю. О., 2014. Системний підхід у вищій школі: підручник для студентів магістратури. Донецьк : НГУ. С.33-34.

REFERENCES

1. Blauberg, I. V., Yudin, E. G. (1973). Stanovlenie i suschnost sistemnogo podhoda [Formation and essence of a systematic approach] Moskva, Izdatelstvo "Nauka", s. 60 (in Russian).
2. Voitek, O. V. (2018). Pidhotovka natsionalnoho personalu Zbroinykh Syl Ukrainy do uchasti u mizhnarodnykh operatsiakh z pidtrymannia myru i bezpeky yak pedahohichna problema [Training of national personnel of the Armed Forces of Ukraine for participation in international peace support operations as a pedagogical problem] Viiskova osvita: Zbirnyk naukovykh prats NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho. Kyiv, № 1 (37), 326 s. (in Ukrainian).
3. Dubaseniuk, O. A., (2016). Naukovi pidkhody do osvity doroslykh [Scientific approaches to adult education] O. A. Dubaseniuk, red. Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilezhyttievoho navchannia: monohrafiia, Zhytomyr : Vyd. Ruta, S.155-167. (in Ukrainian).
4. Rybchuk, O. O. (2016). Metodolohichni pidkhody do rozvytku fakhovoi kompetentnosti vykladachiv VVNZ u systemi pisliadyplomnoi osvity [Methodological approaches to the development of professional competence of secondary school teachers in the system of postgraduate education]. Viiskova osvita : Zbirnyk naukovykh prats NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho. Kyiv, № 2 (34). 318 s. (in Ukrainian).
5. Rubynshtein, S. L. (2002). Osnovi obshchei psikhohohyy [Fundamentals of general psychology]. Sankt-Pyterburh : Yzd.: "Pyter", 720 s. (in Ukrainian).
6. Salyha, N. M. (2016). Systemnyi pidkhid u vyshchyi shkoli [System approach to high school]. Navchalno-metodychnyi posibnyk do kursu. Ivano-Frankivsk, S. 67. (in Ukrainian).
7. Shabanova, Yu. O., 2014. Systemnyi pidkhid u vyshchii shkoli [System approach to high school]. Pidruchnyk dlia studentiv mahistratury. Donetsk : NHU. S.33-34. (in Ukrainian).

РЕЗЮМЕ

Александр Войтех
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Принципы и подходы к подготовке национального персонала Вооружённых Сил Украины для участия в международных операциях по поддержанию мира и безопасности

Статья посвящена решению актуальной задачи современного военного образования, обоснованию методологических основ подготовки национального персонала ВС Украины для участия в международных операциях по поддержанию мира и безопасности. На основе тщательного анализа современной образовательной методологии определены ключевые научные подходы и принципы обучения военнослужащих национального персонала, а именно: компетентностный, системный, контекстный, деятельностный, социокультурный. Определена система специфических принципов организаций образовательного процесса, учет которых обеспечит повышение результативности учебной деятельности определенной категории военнослужащих. Разработаны рекомендации по имплементации определенных методологических руководств в образовательную деятельность учебных подразделений, осуществляющих подготовку национального персонала.

Ключевые слова: методология; подходы; принципы; национальный персонал; международные операции; мир; безопасность.

SUMMARY

Oleksandr Voitekh

National Defense University of Ukraine named
after Ivan Cherniakhovskyi

Principles and approaches for the training of national personnel of the Armed Forces of Ukraine for participation in international peace support operations

Introduction. *Participation of national personnel of the Armed Forces of Ukraine in international peace support operations is a real opportunity to acquire military expertise, military training at the expense of external financing, obtaining experience of working with foreign partners, performing tasks under other standards, and increasing interoperability with international partners.*

Purpose. *The goal of this article is substantiation of the methodological principles for the training of national personnel of the Armed Forces of Ukraine for participation in international peace support operations in the context of a higher military educational institution.*

Methods. *The author used the next scientific methods: induction, deduction, classification, systematization and comparative analysis of theoretical sources on the problem of professional training of military specialists.*

Results. *It has been found that the activities of the national personnel in international peace support operations have a number of peculiarities in relation to his activities according to duties. Their essence in the necessity to establish communication with servicemen from different countries and jointly carry out tasks, as well as interact with the local population in the country where the operation is conducted and the parties of the confrontation.*

Originality. *On the basis of analysis and generalization of the requirements of these approaches, a system of specific didactic principles is defined. In our opinion, the high result of the development of professional competence of officers of national personnel is possible provided that such specific principles are implemented: modeling, systematic and consistent, cultural compatibility, problem-solving, integration of sociocultural and military-professional content of training.*

Conclusion. *For the proper organization of educational activities at the appropriate courses at the peacekeeping centers for the training of national personnel of the Armed Forces of Ukraine for participation in international peace support operations, scientific approaches, which form the methodological basis of this process, are substantiated. It is determined that the most important methodological approaches in our study are: competence, systemic, contextual, activity and sociocultural.*

Key words: *methodology; approaches; principles; national personnel; international operations; peace; security.*